

ΜΙΑ ΕΠΕΤΕΙΟΣ ΠΡΑΓΜΑΤΙΚΑ ΙΣΤΟΡΙΚΗ

Υπό κ. Γ. ΛΑΣΚΑΡΗ

Διευθυντοῦ Σχολῆς Ἐλευθέρων Συνδικαλιστικῶν Σπουδῶν Γ.Σ.Ε.Ε.

Συμπληρωθήκανε πενήντα χρόνια ἀπὸ μιὰ περίοδο τῆς Νεοελληνικῆς ἱστορίας μας, πού ἔχει βάλει τὴ σφραγίδα της, στὶς πολιτικές, τὶς κοινωνικὲς καὶ τὶς οικονομικὲς ἐξελίξεις πού σημειώθηκαν ἀπὸ τότε στὸν τόπο αὐτόν· γιατί ἀπὸ αὐτὴν τὴν περίοδο (1910) ἄρχισε νὰ προγραμματίζεται μιὰ σύγχρονη, γιὰ τότε, Ἐργατικὴ Πολιτικὴ, μὲ τὴν ὁποία ἄρχισε καὶ ἡ Κοινωνικὴ Πολιτικὴ πού γιὰ πρώτη φορὰ ἐφαρμόσθηκε στὴν Ἑλλάδα.

Ἀξίζει, λοιπόν, μιὰ καὶ ἡ συμπλήρωση μισοῦ αἰῶνα ἀπὸ τότε φέρνει στὴν ἐπικαιρότητα μὲ καίθε ἀντικειμενικότητα τὴν περίοδο αὐτή, νὰ κάνομε μιὰ ἀναδρομὴ στὸ παρελθόν, γιὰ νὰ δοῦμε ἀπ' κοντὰ αὐτὴ τὴν περίοδο, καθὼς καὶ ὅσα προσηγήθηκαν καὶ προπαρασκεύασαν αὐτήν, ὅπως καὶ ὅσα γίνηκαν ἐξ αἰτίας αὐτῆς.

*
* *

Πολὺ πρὸ τοῦ 1910—ἄς ποῦμε 10·15 χρόνια πρὸ μπροστὰ—ὅταν βρισκότανε στὴ δύση του τὸ ἀστὲρι τοῦ πρώτου μεγάλου πολιτικοῦ τῆς Ἑλλάδος, τοῦ Χαρίλαου Τρικούπη, ἡ κατάσταση στὸν τόπο μας εἶχε ἀρχίσει νὰ σκοτεινιάζει.

Τὰ χρόνια, πού ἐπακολούθησαν ἀπὸ τὴν πτώση τοῦ Τρικούπη, ἐξεδικοῦντο, θὰ μπορούσαμε νὰ λέγαμε, τὴν προοδευτικότητα τοῦ παρελθόντος τους.

Ἡ πολιτικὴ συναλλαγὴ ἐκανόνιζε τὰ πάντα. Τόσο ἐκδηλῆ ἦτανε ἡ πολιτικὴ αὐτὴ συναλλαγὴ, ὥστε σὲ μιὰ ἀναφορὰ τῶν Ἐπαγγελματιῶν πρὸς τὸν Βασιλέα, γεμάτη διαμαρτυρίες γιὰ τὴν παραλυσία πού ὑπῆρχε, ἀναφέρεται στὸ τέλος :

«Βασιλεῦ,

Πληρώνομε φόρους καὶ δὲν προστατενόμεθα, οὔτε δυνάμεθα νὰ πάρωμε τὸ δίκαιον μας ἄνευ τῆς παρεμβάσεως τοῦ ἰσχυροῦ τῆς ἡμέρας».

«Φαυλοκρατία» εἶναι ὁ χαρακτηρισμὸς πού ἔχει δοθῆ σ' αὐτὴν τὴν περίοδο—καὶ πρέπει νὰ ποῦμε πὼς ὁ χαρακτηρισμὸς αὐτὸς ἦταν πολὺ ἐπιτυχημένος.

Μιὰ φεουδαρχικὴ ὀλιγαρχία, πού ἀπετελεῖτο ἀπὸ Φαναριώτικα Τζάνια, ὑπολείμματα κάποιας Βυζαντινῆς εὐγένειας, καὶ ἀπὸ Κοτζαμπάσηδες, κυβερνοῦσε τὴν Ἑλλάδα, καὶ τὴν ὀδηγοῦσε διαρκῶς ἀπὸ τὸ κακὸ στὸ χειρότερο.

Χαρακτηριστικὰ εἶναι ὅσα ἀναφέρονται στ' ἀπομνημονεύματα τοῦ ἀρχηγοῦ τῆς ἐπανάστασης τοῦ Γουδὶ Ν. Ζορμπᾶ, σὰν αἴτια πού εἶχαν ἀποτέλεσμα τὴν ἐπανάσταση αὐτή.

«Βουλευτοκρατία, γράφει ὁ Ζορμπᾶς, συναλλαγή, οικονομική δυσπραγία, ἔλλειψις Δικαιοσύνης, ἔλλειψις Δημοσίας Ἀσφαλείας, ἀντιχρῆς πόλεμος 1897, ἔλλειψις στρατιωτικῆς παρασκευῆς, κακοδιοκῆσις . . . ».

Ἡ ἱστορία προσυπογράφει τὰ αἷτια αὐτά, πού εἶναι ἀρκετὰ διὰ νὰ δικαιολογήσουν τὴν ἐπανάσταση πού ἐπακολούθησε.

*
* *

Τίποτα τὸ σταθερό. Τίποτα τὸ μόνιμο. Παντοῦ ἀβεβαιότης. Κανεὶς δὲν ἔξερε τί θὰ γινότανε τὴν ἄλλη μέρα, ἂν θάταν στὴ θέση του, ἂν θὰ δούλευε, ἂν θὰ μπορούσε νὰ ζήσει.

Ὅλοι καταλάβαιναν, ὅτι κάτι σοβοῦσε, ὅτι κάτι θὰ γινότανε, ὅτι δὲν μπορούσε νὰ ἐξακολουθήσει αὐτὴ ἡ κατάσταση. Μὰ τί;

Ἐρχότανε τὸ ἓνα κόμμα στὴν Ἀρχὴ—τὴν ἐξουσία τότε ἐνέμοντο τρεῖς κυρίως κόμματα : τοῦ Θ. Δεληγιάννη, τοῦ Δ. Ράλλη καὶ τοῦ Γ. Θεοτόκη, καί, κατὰ δεύτερο λόγο, τοῦ Ἀ. Ζαῦμη καὶ τοῦ Κ. Μαυρομιχάλη—καὶ ἡ πρώτη του δουλειὰ ἦταν νὰ διώξει ἀπὸ τίς θέσεις τους μὲ μιὰ μονοκονδυλιὰ ὅλους τοὺς δημοσίους ὑπαλλήλους πού δὲν ἀνῆκαν σ' αὐτό, καὶ νὰ διορίσει τοὺς φίλους του. Σὲ λίγο ἐπεφτε ἡ Κυβέρνηση τοῦ κόμματος αὐτοῦ καὶ γινότανε Κυβέρνηση ἀπὸ ἄλλο κόμμα. Ἡ πρώτη ἀπόφαση καὶ τῆς νέας Κυβέρνησης ἦταν ἡ ἀντικατάσταση τῶν ὑπηρετούντων δημοσίων ὑπαλλήλων ἀπὸ φίλους της. Πρέπει δὲ νὰ ποῦμε, ὅτι οἱ κυβερνητικὲς αὐτὲς μεταβολὲς ἦσαν συχνότατες. Ἀπὸ τὸ Σεπτέμβρη π.χ. τοῦ 1902, πού εἶχαν γίνει ἐκλογές, ὡς τὸ Δεκέμβρη τοῦ 1904, πού διαλύθηκε ἡ Βουλὴ πού εἶχε ἐκλεγῆ, σ' ἓνα διάστημα δηλαδὴ 28 μηνῶν, σχηματίσθηκαν καὶ ἀνατράπηκαν 5 κυβερνήσεις ὑπὸ τοὺς Θεοτόκη, Ράλλη καὶ Ζαῦμη, καὶ 2 ὑπὸ τὸν Δεληγιάννη. Καταλαβαίνει λοιπὸν κανεὶς τὸ δῶμα τῶν δημοσίων ὑπαλλήλων πού ὡς νὰ διορισθοῦν ἐπαύοντο, γιὰ ν' ἀντικατασταθοῦν ἀπὸ ἄλλους, καὶ σὲ λίγο καὶ οἱ ἄλλοι αὐτοὶ ἀπὸ ἄλλους κ.ο.κ. Καταλαβαίνει ἐπίσης κανεὶς καὶ σὲ ποιά ἀποσύνθεση εἶχε φθίσει ἡ Διοίκησις κάτω ἀπὸ τίς συνθηκὰς αὐτές.

Οἱ «Παυσανίε» μαζεύνονταν κάθε μέρα στοὺς πάγκους τῆς πλατείας, πού τὸ Ἀττικὸ πνεῦμα ὠνόμασε ἀπὸ τότε «Κῆπο Κλαυθμῶνος», γιὰ τὴν ὑποτίθεται ὅτι ἐκεῖ ἀκούγονταν οἱ «κλαυθοὶ» τῶν παυομένων ὑπαλλήλων, ὑπὸ τοὺς ἤχους τῶν ὄργανων τῆς στρατιωτικῆς μουσικῆς πού ἔπαιζε συχνὰ στὴν πλατεία αὐτή.

Αὐτὴ σὲ γενικὲς γραμμὲς ἦταν ἡ κατάστασις στὸν τόπο μας, ἀπὸ τὴν ἀποψη πού μᾶς ἐνδιαφέρει γιὰ τὸ θέμα μας. Κατάστασις φεουδαρχικὴ, λίγο μικροαστική, καὶ πολὺ λίγο φιλελεύθερη, κατάστασις πού ἐκδήλωνε φανερὰ τὴν ἐχθρότητά της σὲ κάθε πρόοδο, σὲ κάθε συγχρονισμό, σὲ κάθε μεταρρύθμισις κατάστασις στὴν ὁποία διεκρίνετο ἡ ἀπεριόριστι ἀσυδοσία τῆς ἰδιωτικῆς πρωτοβουλίας σύμφωνα μὲ τίς ἀρχὲς πού ἐπικρατοῦσαν τὸν περασμένο αἰῶνα σ' ὅλο τὸν Κόσμο. Καὶ ἡ κατάστασις αὐτὴ ἄρχισε νὰ χειροτερεῖ ἀπὸ τὸν πόλεμο τοῦ 97 καὶ δῶθε, μὲ τὴν πληρωμὴ ἐκ μέρους μας πολεμικῶν ἀποζημιώσεων, τὴν ἐπιβολὴ τοῦ Διεθνoῦς Οἰκονομικοῦ Ἐλέγχου, τὰ Εὐαγγελικὰ καὶ τὰ Σανδικὰ τῆς.

Ἀθήνας, τὸ Σταφιδικὸ τῆς Πελοποννήσου, τὸ Ἀγροτικὸ τῆς Θεσσαλίας καὶ τὰ μεγάλης Ἑθνικῆς σημασίας ζητήματα, ὅπως ἦσαν τὸ Μακεδονικὸ, τὸ Κρητικὸ, ἢ προκλητικότης τῶν Νεοτούρκων κ' ἄ.

Ἡ κατάσταση αὐτὴ ἐπληττε τὸν Ἑλληνικὸ λαὸ στὸ σύνολό του. Κυρίως ὁμως ἐπληττε τὰ οικονομικῶς ἀσθενέστερα λαϊκὰ στρώματα, δηλαδὴ τοὺς ἐργάτες, τοὺς ὑπαλλήλους καὶ τοὺς ἀγρότες, γιὰ τοὺς ὁποίους ποτὲ ὡς τὰ τότε καὶ καμμιά Κυβέρνηση δὲν εἶχε δεῖξει τὸ παραμικρὸ ἐνδιαφέρον.

Ἡ Ἐργατοῦπαλληλικὴ τάξη, ποὺ ἄρχισε ἀπὸ τὸ 1890 καὶ δῶθε νὰ σχηματίζεται μὲ τὴ μορφή ποὺ εὐρίσκεται σήμερα, ἦταν τελείως ἐγκαταλειμμένη στὴν ἀσυνδοσία τῆς Ἀστικῆς τάξης, τῆς ὁποίας τὰ δικαιώματα ἐπὶ τῶν ἐργαζομένων ἐθεωροῦντο ἄγια καὶ ἀπαραβίαστα.

Οἱ μισθοὶ καὶ τὰ μεροκάματα δὲν ἐκάλυπταν οὔτε τις τότε ἀνάγκες τῆς ζωῆς, ποὺ, σὲ σύγκριση πρὸς τὰ κυκλοφοροῦντα τότε καὶ σήμερα ἀγαθὰ τοῦ πολιτισμοῦ, ἦσαν ἐλάχιστες.

Οἱ μισθωτοὶ ἐδούλευαν 14, 15 καὶ 16 ὥρες τὴν ἡμέρα, ἴσως καὶ περισσότερες, ἀνάλογα μὲ τὴν δουλειὰ ποὺ ὑπῆρχε ἢ ποὺ μποροῦσε νὰ παρουσιασθῇ. Τὰ ἐμπορικὰ καταστήματα π.χ. ἔμεναν ἀνοικτὰ ὅσο ὑπῆρχαν διαβάτες στοὺς δρόμους, μήπως κανεὶς ἀπ' αὐτοὺς ἤθελε ν' ἀγοράσει τίποτα.

Ἡ πληρωμὴ ὑπερωριῶν ἦταν κάτι ἄγνωστο καὶ ἀκατανόητο.

Ὅσο γιὰ τὶς Κοινωνικῆς Ἀσφαλίσεις, μποροῦμε νὰ ποῦμε ὅτι ἀποτελοῦσαν ὄνειρα θερινῆς νυκτός, ποὺ θ' ἄπρεπε νά'ταν κανεὶς πραγματικὰ ὄνειροπαρμένος ὄχι γιὰ νὰ τις διεκδικήσει ἀλλ' ἁπλῶς γιὰ νὰ τις σκεφθῇ.

Γιὰ ν' ἀκριβολογήσωμε ὁμως, θὰ πρέπει νὰ ποῦμε ὅτι ὑπῆρχε κάποια βιτρίνα Κοινωνικῶν Ἀσφαλίσεων — τὸ Ναυτικὸ Ἀπομαχικὸ Ταμεῖο.

Τὸ Ν.Α.Τ. εἶχε νομοθετηθῆ ἀπὸ τὸ 1836, ἄρχισε ὁμως νὰ λειτουργεῖ ἔπειτα ἀπὸ 25 χρόνια, τὸ 1861, μὲ μοναδικὸ πόρο τὴν εἰσφορὰ τῶν ἐργατῶν ἀπὸ 3% ἐπὶ τῶν ἀμοιβῶν τους.

Στὰ 1861 ἐπίσης, ἰδρύθηκε τὸ Ταμεῖο τῶν Μεταλλορύχων, ποὺ κι' αὐτὸ ἄρχισε νὰ λειτουργεῖ τυπικὰ μὲν ἔπειτα ἀπὸ 21 χρόνια, στὰ 1882, πραγματικὰ δέ, ὀυσιαστικὰ, μόλις τὸ 1901, καὶ ἀφοῦ εἶχε ξεσηκωθῆ πιά ὅλος ὁ Κόσμος γιὰ τ' ἀνασφάλιστα δυστυχήματα τῶν Μεταλλείων.

Ἡ μόνη ἄξια λόγου ἀσφάλιση ἦταν ἡ τοῦ νόμου ΓΣΚ περὶ Ταμείου Συντάξεων Σ.Π.Α.Π. τοῦ 1907, ποὺ ἐπεβλήθη ἔπειτα ἀπὸ μιὰ πολυήμερη ἀπεργία τῶν Σιδηροδρομικῶν Σ.Π.Α.Π.

Ἦσαν αὐτῶν, δὲν ὑπῆρχε τίποτε ἄλλο, ἀπολύτως τίποτε. Καμμιά πρόνοια, καμμιά μέριμνα, καμμιά ἀσφάλιση, οὔτε γιὰ τὸν κίνδυνο τῆς ἀρρώστειας, οὔτε γιὰ τὸν κίνδυνο τῶν γηρατειῶν, οὔτε γιὰ τὸν κίνδυνο τῶν ἐπαγγελματικῶν ἀτυχημάτων, οὔτε γιὰ τίποτα. Γιὰ τὸ θάνατο ὑπῆρχε τὸ περιβόητο «Κάρρο τῆς Δημοχρίας». Οὔτε ἴχνος ἐργατικῆς πολιτικῆς δὲν ὑπῆρχε πουθενά—οὔτε στὶς πράξεις, οὔτε στὶς σκέψεις τοῦ κόσμου ποὺ κυβερνοῦσε τὸν τόπο αὐτό.

Ἔτσι, ἡ Ἐργατοῦπαλληλικὴ τάξη εἶχε χάσει κάθε ἐλπίδα γιὰ ἓνα καλύτερο μέλλον, καὶ ἦταν ἀναγκασμένη νὰ ἐμπιστευετὰ τὴν τύχη της στὶς ὁργανωμένες τῆς δυνάμεις, ποὺ συχνὰ χρησιμοποιοῦσε σὲ ἀπεγνωσμένους ἀγῶνες, καὶ ἐπανα-

στατικής ἀκόμη μορφῆς, ὅπως ἦσαν οἱ ἀπεργίαι τῶν Μεταλλωρύχων Λαυρίου, τῶν Σταφιδοεργατῶν Πατρῶν, τῶν Καπνεργατῶν Βόλου, τῶν Ναυτικῶν, τῶν Σιδηροδρομικῶν, τῶν Τραβαγέρηδων, τῶν Τσιγαράδων καὶ διαφόρων ἄλλων κλάδων, ποὺ ἀπὸ τὰ 1909 εἶχαν ἀρχίσει νὰ παίρουν τὴ μορφὴ τῆς ἐπιδημίας.

* *

Ἔτσι ἐξελίσσονταν ἡ κατάστασις στὸν τόπο μας, γενικὰ γιὰ ὅλο τὸ λαὸ καὶ εἰδικὰ γιὰ τὴν Ἑργατικὴ τάξιν.

Ἡ ἀνάγκη τῆς ἀλλαγῆς μεθόδων καὶ προγραμμάτων διακυβέρνησις τῆς Χώρας μας εἶχε γίνει πιά συνείδησις σὲ ὅλους, καὶ ἡ συνείδησις αὕτη ἐκδηλώνετο μὲ διάφορους τρόπους στὰ μεγάλα ἰδιῶς ἀστικά κέντρα, ὅπως ἦταν ἡ Ἀθήνα, ὁ Πειραιεὺς, ἡ Πάτρα καὶ ὁ Βόλος—μὲ πρωτοβουλία πάντοτε τῶν Ἑργατικῶν Συντεχνιῶν.

Ἡ δυσφορία ἀπὸ τὴν ὁποία κατείχετο ὁ Λαὸς εὗρισκε τὴν ἔκφρασί της τόσο μέσα στὴ Βουλὴ, ἀπὸ τὴν ομάδα τοῦ Γούναρη, ποὺ εἶχε ὀνομασθῆ «ὁμάς Ἰαπόνων», λόγῳ τῆς μαχητικότητάς της, καὶ ἀπὸ τὰ Κοινοβουλευτικὰ μέλη τῆς Κοινωνιολογικῆς Ἑταιρείας ὑπὸ τὸν Ἀλ. Παπαναστασίου, ὅσο καὶ ἔξω ἀπὸ τὴ Βουλὴ ἀπὸ τὸν προοδευτικὸ Τύπο καὶ τοὺς σοσιαλιστὰς καὶ σοσιαλίζοντας ποὺ ἐπροπαγάνδιζαν ἀναμορφωτικὰς ἰδέας καὶ προγράμματα Ἑργατικῆς καὶ Κοινωνικῆς Πολιτικῆς.

Παντοῦ σ' ὅλη τὴν Ἑλλάδα, στὶς πόλεις καὶ στὴν ὑπαίθρο, ἀρχίσε νὰ φυσᾷ ὁ ἄνεμος τῆς Ἀλλαγῆς, γιὰ τὴν ἀνάγκη τῆς ὁποίας 28 Ἑργατικὲς Συντεχνίαι Ἀθηνῶν—Πειραιῶς ὑπέβαλαν στὴ Βουλὴ καὶ στὴν Κυβέρνησις ὑπόμνημα ἐνότου διαμαρτυρίας γιὰ τὸ οἰκονομικὸ ἀδιέξοδο στὸ ὄριο εἶχαμε φθάσει, γιὰ τὴν ἀφόρητη φορολογία ποὺ εἶχε γονατίσει τὸ λαὸ, καὶ γενικὰ γιὰ τὴν ἀποσύνθεσις τῆς Διοικήσεως καὶ τῶν δυνάμεών μας.

Τὸ ὑπόμνημα αὐτὸ ὑπῆρξε πραγματικὰ ἱστορικὸ, γιὰτὶ ἀπετέλεσε μιὰ τελευταία νόμιμη καὶ εἰρηνικὴ ἐκδήλωσις γιὰ τὴν ἀνάγκη τῆς ἀλλαγῆς ποὺ εἶχε γίνει τὸ σύνθημα ὅλων. Λίγους μῆνες ἔπειτα καὶ ἀπὸ αὐτὸ τὸ διάβημα ποὺ εἶχε γίνει δὲν τὸ πρόσεξαν οἱ ἀρμόδιοι καὶ οἱ ὑπεύθυνοι, ὁ Στρατιωτικὸς Σύνδεσμος ποὺ εἶχε ἰδρυθῆ ἀπὸ τοὺς κατώτερους ἀξιωματικούς καὶ ὑπαξιωματικούς, μόνιμους καὶ ἔφεδρους ἀγωνιστὰς ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον τοῦ Μακεδονικοῦ Ἀγῶνος, ποὺ εἶχε γίνει ὁ φορεὺς τῆς δυσφορίας τοῦ λαοῦ καὶ ὁ ἐρμηνευτὴς τῆς ἀγανάκτησις τοῦ ἔθνους, ἐκήριξε τὴν Ἐθνοσωτηρία ἐπανάστασις τοῦ 1909, καὶ ὁ Στρατὸς τῆς ξηρᾶς καὶ τῆς θαλάσσης ποὺ ἀκολουθοῦσε τὸν Σύνδεσμον αὐτόν, ἔπειτα ἀπὸ ὀλιγόχρονη πορεία, συγκεντρώθηκε τὸ πρωτὶ τῆς 15 Αὐγούστου 1909 στὸ Γουδί, γιὰ νὰ γράψῃ ὑπὸ τὸν Συνταγματάρχην Ν. Ζορμπᾶν τὶς λαμπρὰς σελίδες ποὺ ἔγραψε στὴ Νεοελληνικὴ Ἱστορία τῆς Χώρας μας.

* *

Δὲ θ' ἀσχοληθοῦμε περισσότερο μὲ τὴν ἐπανάστασις αὕτη, γιὰτὶ θέμα μας

δὲν εἶναι ἡ ἐπανάσταση τοῦ Γουδί, ἀλλὰ ἡ Ἑργατικὴ Νομοθεσία, πού σὰν συνέπεια τῆς ἐπανάστασης αὐτῆς ἀπετέλεσε τὸν πρόλογο τῆς Κοινωνικῆς Πολιτικῆς πού ἐπακολούθησε.

Θὰ πρέπει ὅμως νὰ ποῦμε ἀκόμη δυὸ λόγια γιὰ νὰ γίνουν πιὸ κατανοητὲς οἱ μετέπειτα ἐξελίξεις, μέσα στίς ὁποῖες πρωτεύουσα θέση ἐπῆραν εὐθύς ἐξ ἀρχῆς ἡ Ἑργατικὴ καὶ ἡ Κοινωνικὴ Πολιτικὴ.

Πολλοὶ ἐχαρακτήρισαν τὴν ἐπανάσταση ἐκείνη σὰν ἓνα Στρατιωτικὸ κίνημα. Ἄλλοι τὴν ὠνόμασαν Λαϊκοστρατιωτικὸ ξέσπασμα. Ἄλλοι εἶπαν πὼς ἦταν μιὰ ἐπανάσταση ὄλων ἐναντίον ὄλων.

Καθένας ἀπὸ τοὺς χαρακτηρισμοὺς αὐτοὺς συμπληρώνει τὸν ἄλλο, μὰ ὁ τελευταῖος ἀνταποκρίνεται περισσότερο στὴν ἐκδήλωση πού ἔγινε. Πάντως γεγονὸς εἶναι, ὅτι ἡ ἐπανάσταση αὐτὴ πού κατώρθωσε νὰ ξυπνήσει ἀπὸ τὸ λήθαργο τὴν ψυχὴ τοῦ ἔθνους, συγκέντρωσε ἀπὸ τὴν πρώτη στιγμή κάτω ἀπὸ τὴ σημαία της ὅλο τὸ λαό, καὶ πρῶτα πρῶτα τὴν πρωτοπορεία τοῦ λαοῦ πού εἶναι ἡ ὀργανωμένη Ἑργατικὴ τάξη, πού ἀπὸ τὴν πρώτη στιγμή ἐπῆγε συνταγμένη στὸ Γουδί, ἔχουσα ἐπὶ κεφαλῆς τὰ λάβαρά της γιὰ νὰ τεθῆ στὴ διάθεση τῆς ἐπανάστασης.

Ἡ ἐπανάσταση αὐτὴ, ἀνεξάρτητα ἀπὸ τὰ συμπτωματικὰ αἷτια πού ἐπέσπενσαν τὴν κήρυξή της, πρέπει στὴν Ἱστορία μας νὰ ἔχει καὶ Κοινωνικὴ σημασία, ἂν ὅχι ἀποκλειστικὰ καὶ μόνο Κοινωνικὴ σημασία, γιὰτὶ ὑπῆρξε ἡ τελευταία μάχη πού ἔδινε Ἀστικὴ τάξη κατὰ τῶν Τζακιῶν, κατὰ τοῦ Κοτζαμπασιδισμοῦ, κατὰ τῶν ὑπολειμμάτων τῆς φεουδαρχίας πού κυβερνοῦσαν τὸν τόπο μας, καὶ πού ἀποτελοῦσαν μιὰ τροχοπέδη γιὰ τὸν ἐκσυγχρονισμό του, καὶ μιὰ ἀπὸ τὶς ἀφορμὲς τῆς Φαυλοκρατίας, τῆς ἀποσύνθεσης καὶ τῆς κακοδαιμονίας μας. Καὶ ἀπὸ τὴν ἀποψη αὐτῆ, ἡ Ἐπανάσταση τοῦ Γουδί ὑπῆρξε ἓνας πραγματικὰ ἱστορικὸς Σταθμὸς γιὰ τὴν ἐκμηδένιση τῆς Φεουδαρχίας, γιὰ τὴν ἐπικράτηση τῆς Ἀστικῆς τάξης, γιὰ τὴν Ἑλλάδα.

Ἡ Ἑργατικὴ τάξη βοήθησε τὴν Ἀστικὴ στὸν ἀγῶνα της αὐτόν, ὅπως ἔγινε παντοῦ ὅπου παρέστη ἀνάγκη ν' ἀγωνισθῆ ἡ Ἀστικὴ τάξη γιὰ τὴν ἐπικράτησή της. Καὶ ἡ Ἑργατικὴ τάξη, μὲ ἱκανοποίηση ἔβλεπε σὲ λίγο τὰ ζητήματά της ν' ἀποτελοῦν ἀντικείμενο ἀμέσου μελέτης, σύμφωνα καὶ μὲ τὴν εἰδικὴ ἐντολὴ τοῦ Λαϊκοῦ ψηφίσματος τοῦ συλλαλητηρίου πού Λαὸς καὶ Στρατὸς ἔκαναν στὸ πεδῖον τοῦ Ἄρεως στίς 14 Σεπτεμβρίου 1909, καὶ στὸ ὁποῖο ρητῶς διατυπώθηκε ἡ ἀξίωση:

«Προστασίας ὄλων τῶν Ἑργαζομένων τάξεων καὶ βελτιώσεως τῆς τύχης τοῦ Ἑργάτου, δουλεύοντος ἤδη τὴν χειρίστην τῶν δουλειῶν πρὸς τὸ Κεφάλαιον».

* *

Ἐντολοδόχος τῆς ἐπανάστασης τοῦ Γουδί γιὰ τὴν ἐφαρμογὴ τῆς ἀλλαγῆς ὑπῆρξε, μὲ ὑπόδειξη διαφόρων δημοσιογράφων τῆς Ἀθήνας, ὁ Ἐλευθέριος Βενιζέλος, ὁ ὁποῖος ἐδέχθη τὴν ἐντολὴν καὶ ἦλθε στὴν Ἀθήνα, στὴν ἀρχὴ ὡς πολιτικὸς Σύμβουλος τῆς Ἐπανάστασης, γιὰ νὰ κυβερνήσει ἔπειτα τὴν Ἑλλάδα ὄσα χρόνια τὴν ἐκυβέρνησε.

Μὲ τὸν Ἐλευθ. Βενιζέλο ἀρχίζει νὰ πραγματοποιεῖται καὶ ἡ ἀλλαγὴ ἀπὸ τὴν πρώτη στιγμή τῆς ἀφίξεώς του στὴν Ἀθήνα.

Ἔτσι, στὸν προγραμματικὸ ἀκόμη λόγο, ποὺ ἐξεφώνησε ὁ Ἐλευθ. Βενιζέλος πρὸς τὸν ὑποδεχθέντα αὐτὸν λαὸν στὶς 5 Σεπτεμβρίου 1910, ἔλεγε μεταξὺ ἄλλων :

« Ἀδιαφορία ἐντελῆς πρὸς τὰς Ἑργατικὰς καὶ Ἀγροτικὰς τάξεις, ἀποτέλεσμα ἔχουσα τὸ νὰ ἐξάπτωνται εἰς ἐπικίνδυνον πολλὰκις ἀνταγωνισμὸν ἢ ἀντίθεσις μεταξὺ κεφαλαίου καὶ ἐργασίας, μεταξὺ ἰδιοκλήτου καὶ καλλιεργητοῦ. Ἐξ ἄλλου, ἔλλειψις πάσης οἰκονομικῆς πολιτικῆς ἐκ μέρους τοῦ Κράτους, ἀποβλεπούσης εἰς τὴν ἀνάπτυξιν καὶ ἐνίσχυσιν τῶν παραγωγικῶν τῆς Χώρας δυνάμεων, Δημοσιονομικὴ πολιτικὴ ἥτις πρὸς ἀντιμετώπισιν τῶν ἐλλειμμάτων κατέφενγεν ἀνεπιστημόνως καὶ ἐμπειρικῶς εἰς τὴν αὔξησιν τῆν ὑπερβάλλουσαν τῶν ἐμμέσων φόρων, δι' ὧν τὰ Δημόσια βάρη ἐπιτίπτουσι ἐπὶ τῶν ἀπορωτέρων τάξεων, δυσαναλόγως πρὸς τὰς δυνάμεις αὐτῶν... ».

Νὰ λοιπὸν ἡ ἀλλαγὴ ὑπὸ τῆ μορφῇ βέβαια ἀκόμη τοῦ προγραμματισμοῦ. Νὰ οἱ καινούργιοι δρόμοι ποὺ χαράζονται στὴν Πολιτικὴ, τὴν Κοινωνικὴ καὶ τὴν Οἰκονομικὴ ζωὴ τῆς Χώρας μας μὲ σημασιφόρο τὸν Ἐλευθ. Βενιζέλο.

*
* *

Πρὶν προχωρήσωμε σὲ ὅ,τι ἔχει σχέση μὲ τὴν ἀλλαγὴ αὐτή, ποὺ γιὰ τοὺς ἐργαζόμενους ἀρχισε μὲ τοὺς νόμους ποὺ ψηφίστηκαν ὑπὲρ αὐτῶν, θὰ θέλαμε ν' ἀνοίξομε μιὰ παρένθεση, γιὰ νὰ ἐξηγήσωμε, ἀπαλλαγμένοι συναισθηματισμῶν, τίς φιλεργατικὰς διαθέσεις τοῦ Ἐλευθ. Βενιζέλου ποὺ ἀποκρυσταλλώθηκαν στὴν Ἑργατικὴ Πολιτικὴ του καὶ στὴν Ἑργατικὴ Νομοθεσίαν του.

Ὁ Ἐλευθέριος Βενιζέλος δὲ καίως συγκαταλέγεται μεταξὺ τῶν πέντε παγκοσμίων πολιτικῶν προσωπικοτήτων τοῦ 20οῦ αἰῶνα

Δὲν εἶχε ἴσως κάνει τίς Κοινωνιολογικὰς σπουδὰς ποὺ εἶχε κάνει ὁ Δ. Γούναρης καὶ οἱ ἄλλοι σύγχρονοὶ του πολιτικοί, ποὺ εἶχαν εἰδικὰ σπουδάσει στὴ Γερμανία, πηγὴ ὅσων Κοινωνιολογικῶν θεωριῶν ἐπέζησαν, στὴ Γαλλία καὶ στὴν Ἀγγλία, γιατί, ὅταν οἱ ἄλλοι ἐσπούδαζαν, αὐτὸς κρατοῦσε τὴ σημαία κάτω ἀπ' τὴν ὁποία γράφονταν ἡ μεγάλη ἐποποιία τῆς Κρήτης. Ζοῦσε ὅμως μέσα στὸ Λαὸ, ἦταν ζυμωμένος μὲ τὸν πόνο του, καὶ ἤξερε πῶς μπορούσε καὶ τί χρειαζότανε γιὰ νὰ γιατρευτεῖ ὁ πόνος αὐτός.

Ταυτόχρονα ὁ Ἐλευθ. Βενιζέλος ἦτανε πραγματικὰ καὶ ὄχι θεωρητικὰ ἕνας προσοδευτικὸς πολιτικὸς· εἶχε δὲ τὸ μεγάλο προσόν νὰ μπορεῖ νὰ συλλαμβάνει τὴ φορὰ τῶν κοινωνικῶν ρευμάτων.

Πάνω ἀπ' ὅλα, ὁ Ἐλευθέριος Βενιζέλος *προέβλεπε*.

Ἦξερε ὅτι κυβερνᾶν σημαίνει προβλέπειν· καὶ τὴν ἱκανότητα αὐτὴ τὴν εἶχε σὲ τέτοιο βαθμὸ ἀναπτυγμένη, ὥστε νὰ λέγεται ὅτι «ὁ Βενιζέλος βλέπει ὄχι μόνον διὰ τῆς εὐθείας ἀλλὰ καὶ διὰ τῆς τεθλασμένης».

Προέβλεπε λοιπόν ὁ Ἐλευθέριος Βενιζέλος, ὅτι στὴν ἐξόρμηση πού θὰ ἔκανε ἡ Κυβερνήτης τῆς Ἑλλάδος γιὰ τὴν ἀναδημιουργία της, θ' ἀντιμετώπιζε τὴν ἀντίδραση τῶν ὑπολειμμάτων τῆς φεουδαρχίας, τῶν Τζακιῶν, τοῦ παλαιοκομματισμοῦ καὶ ὄσων δυνάμεων βρισκόνταν πλάι ἢ πάνω ἀπὸ ὅλους αὐτοὺς τοὺς ρυθμιστὰς τῆς ζωῆς τοῦ τόπου αὐτοῦ. Εἶχε λοιπόν ἀνάγκη ἐνὸς ἰσχυροῦ συμμαχου γιὰ τὴν ἀντιμετώπιση ὄλων αὐτῶν, καὶ τέτοιο σύμμαχο δὲν μπορούσε νὰ ἔχει ἄλλον καλύτερο ἀπὸ τὴν Ἑργατικὴ τάξη, πού σ' ὄλα τὰ μέρη τοῦ Κόσμου ὑπῆρξε σύμμαχος τῆς Ἀστικῆς τάξης στοὺς ἀγῶνες της κατὰ τῆς φεουδαρχίας.

Γιὰ νὰ ἐξασφαλίσαι ὁμως τὴν συμμαχία τῆς Ἑργατικῆς τάξης καὶ γιὰ νὰ εἶναι ἄξια ὑπολογισμοῦ ἢ συμμαχία αὐτή, ἔπρεπε νὰ προσέξει τὴν τάξη αὐτή, νὰ μελετήσῃ ὅ,τι τὴν ἀπασχολοῦσε, νὰ ἱκανοποιήσῃ ὅ,τι μπορούσε νὰ ἱκανοποιηθῇ, καὶ ἀκόμα, νὰ θεσπίσῃ τὰ νομοθετικὰ ἐκεῖνα μέτρα πού θὰ ἐπέτρεπαν στοὺς ἐργάτες νὰ ὀλοκληρώσουν τὴν ὀργάνωσή τους σὲ ἐπαγγελματικὲς ὀργανώσεις σύγχρονης μορφῆς.

Καὶ τὸ ἓνα καὶ τὸ ἄλλο μπορούσαν νὰ γίνουν, καὶ γιὰ τὴν Ἑργατικὴ τάξη δὲν εἶχε τίποτα, ἐνῶ ἡ Ἀστικὴ βρισκόταν στὴν ἀνοδό της, ὥστε εὐκολώτερα νὰ μπορούσαν νὰ γίνουν εἰς βάρος της καὶ ὑπὲρ τῶν ἐργαζομένων παραχωρήσεις, καὶ γιὰ τὴν ὀργάνωση τῶν Ἑργατῶν σὲ σύγχρονες ὀργανώσεις, ἐξυπηρέτηση καὶ ὄχι ζημιὰ θὰ μπορούσε ν' ἀποφέρει στὶς Κοινωνικὲς ἐξελίξεις.

Προέβλεπε, δεύτερον, ὁ Ἐλευθέριος Βενιζέλος ὅτι, ἂν δὲν ἐγίνοντο λογικὲς παραχωρήσεις πρὸς τὴν Ἑργατικὴ τάξη, θὰ ἀπέσπα ἴσως ἡ τάξη αὐτὴ μὲ τοὺς ἀγῶνες της, πού ὅπως εἶπαμε εἶχαν πάρει τὴ μορφὴ τῆς ἐπιδημίας, περισσότερα ἀπὸ ὅσα θὰ μπορούσε ἡ Οἰκονομία τοῦ τόπου νὰ παραχωρήσει χωρὶς κίνδυνο ἀνακοπῆς τῆς ἀνάπτυξής της.

Προέβλεπε, τρίτον, ὁ Ἐλευθέριος Βενιζέλος ὅτι, ὑπὸ τις συνθήκες ὑπὸ τις ὁποῖες ἐξοῦσαν καὶ ἐδούλευαν οἱ ἐργάτες, ὑπῆρχε κίνδυνος νὰ ἐπικρατήσουν μεταξὺ τους ἐπαναστατικὲς τάσεις—καὶ ὑπῆρχαν ἤδη ἀπόστολοι αὐτῶν στὸν τόπο μας— πού θὰ ὀδηγοῦσαν σὲ Κοινωνικὲς ἀναταραχές, πρᾶγμα ἀσύμφορο γιὰ τὸν τόπο.

Ἀκόμα ὁ Ἐλευθέριος Βενιζέλος, προπαρασκευάζοντας, σὲ ὅ,τι εἶχε σχέση μὲ τὴν Ἑλλάδα, τὸν Βαλκανοτουρκικὸ πόλεμο, ἤθελε νὰ εἶναι ἀπερίσπαστος ἀπὸ ἐσωτερικὲς ἀναταραχές.

Γιὰ ὅλους αὐτοὺς τοὺς λόγους, σὲ συνδυασμὸ μὲ τὴν πίεση πού ἀσκοῦσαν οἱ ἀγῶνες τῶν ἐργατῶν, ἀλλὰ καὶ γιὰ τὴ συνέπεια πρὸς τις γραμμὲς πού ἐχάραξε ἡ Ἐπανάσταση τοῦ Γουδί, ὁ Ἐλευθέριος Βενιζέλος ἀκολούθησε ἀπέναντι τῆς Ἑργατικῆς τάξης τὴ σύγχρονη καὶ προοδευτικὴ Πολιτικὴ πού ἀκολούθησε.

ὑποστηρίζεται, ὅτι ἡ Ἑργατικὴ πολιτικὴ πού πρῶτο ἐφάρμοσε τὸ Κόμμα τῶν Φιλελευθέρων ὑπὸ τὸν Ἐλευθέρο Βενιζέλο ἀποτελοῦσε κρατικὴ ἐξ ὀλοκλήρου πρωτοβουλία, πού δὲν ἐπηρεάζετο ἀπὸ τὴν ἐργατικὴ ὀργανώσεις, γιὰ τὸ τότε δὲν ὑπῆρχαν τέτοιες ὀργανώσεις σοβαρῆς.

Τιμῶντες τὶς θυσίαις στὶς ὁποῖες ἔχει ὑποβληθῇ ἡ Ἑργατικὴ τάξη γιὰ τὴν κοινωνικὴ, τὴν οἰκονομικὴ καὶ τὴν ἐπαγγελματικὴ ἀνύψωσή της, δὲν συμφωνοῦμε πρὸς τὴν ἀναπτυσσόμενη ἄποψη τῆς Κρατικῆς πρωτοβουλίας.

Βέβαια δὲν ὑπῆρχαν πολλὰ ἐξ ὀργανώσεων ἐπαγγελματικῆς ὀργανώσεις, ἢ πίεση

τῶν ὁποίων ν' ἀποτελεῖ τὸ μοναδικὸ κίνητρο τῆς Κρατικῆς πρωτοβουλίας. Τὸ συνδικαλιστικὸ κίνημα τῆς Ἑλλάδος, τότε, περνοῦσε ἀκόμη τὴν περίοδο τῆς Συντεχνιακῆς του διάρθρωσης. Ὑπῆρχαν ὅμως καὶ σοβαρὰς ὁργανώσεις, ταξικῆς καθαρὰ ὁργανώσεις, λίγες βέβαια, πού ἔχουν ὅμως γραφῆ πολλὰς σελίδες στὴν ἱστορία τοῦ Ἑλληνικοῦ Συνδικαλισμοῦ, καὶ τόλμης καὶ αὐτοθυσίας καὶ συνειδητότητας, ὥστε νὰ ἐξηγεῖται ἐξ αὐτῶν ἡ Κρατικὴ πρωτοβουλία, σ' ὅσο μέρος καὶ μεῖς τὴν ἀναγνωρίζομε στὴ μελέτη μας αὐτή.

Ἡ Ἀλληλοβοηθητικὴ Ἀδελφότης Τυπογράφων π. χ., εὐθύς μόλις ἐκηρύχθη ἡ Ἐπανάστασις τοῦ Γουδί, παρουσιάσθη στὸν ἀρχηγό της Ν. Ζορμπά, στὸν ὁποῖο ὑπέβαλε καὶ ψήφισμα, πού ζητοῦσε :

«Νὰ συγκληθῆ Συντακτικὴ Συνέλευσις μετὰ νομοθετικῆς ἐξουσίας, πρὸς παρίωσιν τῆς νέας Τάξεως τῶν πραγμάτων καὶ ψήφισιν νέων ὁργανικῶν νόμων, στηριζομένων ἐπὶ τῶν προόδων τῶν Πολιτικῶν, Οἰκονομικῶν καὶ Κοινωνικῶν ἐπιστημῶν, καὶ σύνταξιν Ἐργατικῆς Νομοθεσίας, τεινούσης εἰς τὴν βελτίωσιν τῆς ὑγιεινῆς, τῆς ἠθικῆς καὶ τῆς οἰκονομικῆς καταστάσεως τῶν ἐργαζομένων τάξεων, καὶ ἀνύψωσιν ἐπομένως τοῦ λαϊκοῦ φρονήματος».

Ἐπειτα βλέπομε ὅλες τὶς Ἐργατικὰς Συντεχνίας Ἀθηνῶν—Πειραιῶς, νὰ πηγαίνουν στὸ Γουδί, καὶ νὰ τίθενται στὸ πλευρὸ τῆς Ἐπανάστασης.

Μετὰ ἓνα μῆνα, μετὰ τὴν πρωτοβουλία τῶν Ἐργατικῶν Συντεχνιῶν, ὁργανώ- νεται τὸ Λαϊκὸ συλλαλητήριον στὸ πεδίο τοῦ Ἄρεως πού ἔδωσε τὴ λαϊκὴ βάση καὶ τὸ λαϊκὸ περιεχόμενον στὴν Ἐπανάστασι.

Τὸ Μάη τοῦ 1910, οἱ Ἐργατικὰς Συντεχνίας, πού ἀντιπροσωπεύονταν¹ στὸ Συμβούλιον τῶν παραγωγικῶν τάξεων ἀπὸ τὸν Ἀλεξ. Παπαναστασίου, ἀποχωροῦν ἀπὸ τὸ Συμβούλιον αὐτό, διαδηλώνοντας τὴν ἀπόφασίν τους νὰ χειραφετηθοῦν.

Τέλος τὸν Ἀπρίλιον τοῦ 1911 ὑποβάλλεται στὴ διπλὴ Βουλὴ τῶν Ἑλλήνων ὑπόμνημα τοῦ Ἐργ. Κέντρου Ἀθηνῶν ἀπὸ 52 σελίδες, πού ἐμήφησε ἡ ὁλομέ- λεια τῶν Δ. Συμβουλιῶν τοῦ Κέντρου, εἰς τὸ ὁποῖον ἀναφέρεται :

«Ἡ Πολιτεία ὀφείλει νὰ θεσπίσῃ νόμους, διὰ τῶν ὁποίων νὰ ἐγγυηθῆ εἰς τὸν καθένα τὸ προῖόν τῆς ἐργασίας του, καὶ νὰ προλάβῃ τοὺς κινδύνους πού κρύπτει ὁ κοινωνικὸς φεουδαλισμὸς, λυγρώνουσα ἀπὸ τοὺς ὄνυχάς του τοὺς ἐργάτας καὶ καταναλωτάς. Ὅφείλει νὰ ἐπεμβαίη εἰς τὰς σχέσεις Κεφαλαίου καὶ Ἐργασίας, πρὸς τὸν σκοπὸν ἐπικρα- τήσεως δικαίων ὄρων καὶ τῆς περιστολῆς τῆς ἐκμεταλλεύσεως τοῦ ἀνθρώπου ἀπὸ τὸν ἄνθρωπον· ὀφείλει ἀκόμη νὰ ἐξοφλῆ τὴν ὀφειλὴν τῆς Κοινωνίας πρὸς τὰ παιδιά, τοὺς ἀσθενεῖς, τοὺς ἀνικάνους δι' ἐργασίαν, τοὺς γέροντας».

Ὅλα αὐτὰ λοιπὸν δὲν δείχνουν, ὅτι ὑπῆρχον καὶ σοβαρὰς καὶ συνειδητῆς ὁργανώσεις, πού εἶχαν ἐπίγνωση τῆς ἀποστολῆς τους :

Ἐπῆρξεν ἀναμφισβητήτως ἡ Κρατικὴ πρωτοβουλία. Βούκντρο ὁμως τῆς πρωτοβουλίας αὐτῆς ὑπῆρξε ἡ στάσις τῶν Ἑργατικῶν Ὁργανώσεων, ἡ ἐκδηλομένη διὰ τῶν εἰρηνικῶν ἐνεργειῶν τους ἀλλὰ καὶ διὰ τῶν ἀγῶνων τους ἀφ' ἑνός, καὶ ἀφ' ἑτέρου ἡ προοδευτικότης τοῦ κόμματος τῶν φιλελευθέρων ὑπὸ τῆ φωτεινῆ καθοδήγησι τοῦ ἰδρυτοῦ του, προοδευτικότης πού ἐνεπνέετο καὶ ἀπὸ τοὺς λόγους πού ἔχομε ἤδη ἐξηγήσει.

*
* *

Νομίζομε ὅτι οἱ ἐξηγήσεις, πού δίνομε γενικά γιὰ τὶς φιλεργατικὰς διαθέσεις τοῦ Ἐλευθ. Βενιζέλου, ἀνταποκρίνονται ἀπόλυτα καὶ στὸ πνεῦμα καὶ στὸ γράμμα καὶ τῶν ἴδιων τῶν λόγων τοῦ Μεγάλου μας αὐτοῦ πολιτικοῦ.

Ἔτσι στὴ διπλῆ Ἀναθεωρητικῆ Βουλῇ ἔλεγε στὶς 19 Μαρτίου τοῦ 1911:

«Τὸ Ἀστικὸν καθεστῶς ἔνα μέσον ἔχει νὰ προλάβῃ τὸν ἐκ τῶν κάτω ἐρχόμενον κίνδυνον, προλαμβάνον τὰς ἐκρήξεις διὰ τῆς ἐγκαίρου ἰκανοποιήσεως τῶν δικαίων ἀξιώσεων τῶν Ἑργ. τάξεων».

*
* *

Μέχρι τοῦ 1910, ὅ,τι εἶχε σχέση μετὰ τὸ Ἐμπόριο, τὴ Βιομηχανία, τὴν Ἐργασίαν, τὴν Κοινωνικὴ Πρόνοια καὶ τὴ Γεωργία, ἀπασχολοῦσε τὸ Τμῆμα Δημοσίας Οἰκονομίας τοῦ Ἐπιχειρηματικοῦ Ἐσωτερικῶν.

Μετὰ τὴν ἐπιβληθεῖσα ὁμως ἀπὸ τὴν ἐπανάστασι τοῦ Γουδὶ ἀλλαγὴ, παρῆστι ἀνάγκη εἰδικῆς ἀπασχολήσεως μετὰ τὰ θέματα αὐτά, καὶ γι' αὐτὸ συνεστήθη μετὰ τὸ νόμο 3724 τοῦ 1910 Ἐπιχειρηματικὸν Γεωργίας, Ἐμπορίου καὶ Βιομηχανίας, εἰς τὸ ὁποῖον ὑπαχθῆκανε ὅλα αὐτὰ τὰ ζητήματα.

Ὅταν ἀνέλαβε τὴ διακυβέρνησι τῆς Χώρας ὑπεύθυνα ὁ Ἐλευθ. Βενιζέλος, τὸ Ἐπιχειρηματικὸν αὐτό, μετὰ τὸ νόμο 3798 τοῦ 1911 ἐπῆρε τὴν ὀνομασίαν τοῦ Ἐπιχειρηματικοῦ Ἐθνικῆς Οἰκονομίας, μποροῦμε δὲ νὰ ποῦμε ὅτι τὸ μεγαλύτερον μέρος τῆς προστατευτικῆς γιὰ τὴν Ἐργατικὴν τάξιν Νομοθεσίας, μέχρι τοῦ 1915 κυρίως, ἐγένετο μετὰ τὴν ἐπιβληθεῖσα ἀπὸ τὸν νόμον αὐτὸν πού συνεστήθη στὰ 1910, καὶ συνεπῶς καὶ ἡ Ἐργατικὴ Πολιτικὴ, ἡ διευρυνθεῖσα ταχέως σὲ Κοινωνικὴ Πολιτικὴ, πρέπει νὰ θεωρεῖται ὅτι ἀρχίζει ἀπὸ τὸ 1910, ὁπότε ἄλλως τε καὶ ἀνεφέρθη εἰς τοὺς προγραμματικοὺς λόγους τοῦ Ἐλευθ. Βενιζέλου.

Τὸ πρῶτον μέτρο πού ἐθεσπίσθη ὑπὲρ τῶν ἐργαζομένων, καὶ ὁ πρῶτος, νὰ ποῦμε, καρπὸς τῆς ἐπανάστασι τοῦ Γουδὶ, ὑπῆρξε ὁ νόμος 3616 τοῦ 1910 «περὶ Κυριακῆς ἀργίας».

Τὸ ζήτημα αὐτὸ ἐτέθη ἐπὶ τάπητος ἀμέσως μετὰ τὴν ἐπανάστασι, ἀπὸ τὸ Δεκέμβριον τοῦ 1909 πού ἐψηφίσθη ὁ σχετικὸς νόμος 3455. Τόσα ὁμως προβλήματα ἐδημιουργοῦντο ἀπὸ τὸν νόμον αὐτόν, ὥστε ἐχρησιάσθη νὰ ἐκδοθῇ μετὰ ἕνα μῆνα καὶ ἄλλος νόμος, ὁ 3544, καὶ ἔπειτα καὶ ἄλλος, ὁ 3616, πού καὶ αὐτὸς ἐν συνεχείᾳ ἐτροποποιήθη καὶ συμπληρώθη.

Θὰ πρέπει δὲ νὰ προσθέσωμε, ὅτι τὸ πρῶτον μέτρο πού ἐθεσπίσθη ὑπὲρ τῶν ἐργαζομένων ἀπετέλεσε μιὰ πραγματικὴ ἐπανάστασι στὸ καθεστῶς τῆς ἀσυδο-

σίας τῆς ἰδιωτικῆς πρωτοβουλίας, γὰρ τὴν ὁποία τὸ μέτρο αὐτὸ ὑπῆρξε ἕνας ἀφνιδισμὸς ποὺ ἐπικράτησε παρὰ τὴν ἀντίδρασή της, καὶ τὴν . . . οὐδενόρητα (;) τοῦ Κράτους.

Μποροῦμε νὰ ποῦμε, ὅτι τὸ μέτρο αὐτὸ ἀπετέλεσε ταυτόχρονα ἐκδήλωση γενικότερης Κοινωνικῆς Πολιτικῆς καὶ ὄχι στενά Ἑργατικῆς, γιὰτὶ ἐξασφαλίζονταν 52 ἡμέρες ἀνάπαυση τὸ χρόνο, ὄχι μόνον στοὺς μισθωτοὺς ἀλλὰ καὶ στοὺς ἐργοδότες τους, καὶ γιὰτὶ τὸ μέτρο αὐτὸ ἀνταποκρίνονταν σὲ γενικότερες κοινωνικῆς ἀνάγκης.

Μετὰ τὸ νόμο περὶ Κυριακῆς ἀργίας, συνεστήθη τὸ τμήμα Ἑργασίας καὶ Κοινωνικῆς Προνοίας, καὶ τὸ 1911 ἐξεδόθη καὶ ὁ σχετικὸς νόμος 3932, καὶ ἐπειτα ἐξεδόθησαν τὰ Β.Δ. περὶ «Ἀνωτάτου Συμβουλίου Ἑργασίας» μὲ τὶς συμπληρώσεις καὶ τὶς τροποποιήσεις ποὺ ὑπέστησαν ἐν συνεχείᾳ κατὰ τὶς ὑποδείξεις τῆς πείρας.

Ἡ σύνθεσις τοῦ Ἀνωτάτου Συμβουλίου Ἑργασίας (Α.Σ.Ε.), ποὺ τόσο προσηφῶς ἐλέγετο «Κοινοβούλιο Ἑργασίας», ἀποτελεῖτο ἀπὸ 32 μέλη ἐξ ἀνωτέρων ὑπαλλήλων, καθηγητῶν τοῦ Πανεπιστημίου, ἐπιστημόνων κοινωνιολόγων, τοιῶν βουλευτῶν καὶ ἴσου ἀριθμοῦ ἐκπροσώπων Ἑργοδοτῶν καὶ Ἑργατῶν (10 + 10). Σκοπὸς τοῦ Α.Σ.Ε. ἦτο γενικὰ μὲν ἡ ἀνάπτυξις μᾶ, ὀρθῆς Ἑργατικῆς καὶ Κοινωνικῆς Πολιτικῆς, εἰδικώτερα δὲ ἡ μελέτη ἐπὶ θεμάτων ἀναγομένων εἰς σχέσεις μεταξὺ ἐργατῶν καὶ ἐργοδοτῶν, ἡ ὑπόδειξις τῶν μέτρων ποὺ θάπρεπε νὰ παρῶν θοῦν γιὰ τὴ βελτίωσις τῶν ὄρων τῆς ἐργασίας καὶ τῆς ζωῆς τῶν Ἑργατῶν, ἡ γνωμάτευσις ἐπὶ τῶν σχεδίων ἐργατικῶν νόμων καὶ τῆς ὀρθῆς ἐφαρμογῆς τῶν ψηφισομένων τοιούτων καὶ ἡ ἐνίσχυσις τοῦ τμήματος Ἑργασίας καὶ Κοινωνικῆς Προνοίας. Σκοπὸς δὲ τοῦ τμήματος τούτου ἦτο ἡ διεύρυνσις τῶν σκοπῶν τοῦ Α.Σ.Ε. ἡ ἔρευνα καὶ ἡ μελέτη τῶν ὑφισταμένων συνθηκῶν ἐργασίας παντὸς κλάδου· ἡ μελέτη προληπτικῶν μέτρων καὶ ἡ ἐπέμβασις πρὸς λύσιν τῶν ἀναφαινομένων διαφορῶν μεταξὺ Ἑργατῶν καὶ Ἑργοδοτῶν· συγκριτικῆς μελέτης ἐργασίας μεταξὺ Ἑλλάδος καὶ Ἑξωτερικοῦ, μελέτη ξένων Νομοθεσιῶν σχετικῶν μὲ τὴν ἐργασία καὶ τὴν προπαρασκευὴν σχεδίων γιὰ τὴ βελτίωσις τῶν ὑγιεινῶν καὶ οἰκονομικῶν συνθηκῶν τῶν ἐργατῶν τῆς Ἑλλάδος· ἐπεξεργασία Κανονιστικῶν Β. Διαταγμάτων καὶ Εἰδικῶν Διοικητικῶν Κανονισμῶν καὶ Ἐποπτεία ἐπὶ τῶν Ἑργατικῶν Σωματείων

Ἀπὸ τοὺς σκοποὺς αὐτοὺς καταλαβαίνομε πόσο σπουδαία ὑπῆρξε ἡ ἀποστολὴ καὶ τοῦ τμήματος Ἑργασίας καὶ Κοινωνικῆς Προνοίας καὶ τοῦ Ἀνωτάτου Συμβουλίου Ἑργασίας, λαμβανομένου ὑπ' ὄψιν ὅτι οἱ σκοποὶ αὐτοὶ δὲν ἀποτελοῦσαν φιλολογία, ὅπως εἰς μετγενέστερα χρόνια, ἀλλὰ εἰλικρινεῖς προθέσεις, πρὸς τὶς ὁποῖες ἀναγνωρίζομε ὅτι ἀνταποκρίθησαν τὰ πρῶτα χρόνια καὶ τὸ Τμήμα Ἑργασίας καὶ Κοινωνικῆς Προνοίας καὶ τὸ Ἀνώτατο Συμβούλιο Ἑργασίας.

Ἐν συνεχείᾳ, ἐψηφίσθησαν διάφοροι ἄλλοι νόμοι ποὺ συνέθεσαν τὴν Ἑργατικὴ Νομοθεσίαν, ὅπως ὁ νόμος «περὶ ἐργασίας γυναικῶν καὶ ἀνηλίκων», «περὶ συστάσεως Σώματος Ἐπιθεωρήσεως Ἑργασίας», «περὶ ὑγιεινῆς καὶ ἀσφαλείας τῶν ἐργατῶν καὶ ὥρων ἐργασίας», «περὶ πληρωμῆς τῶν ἡμερομισθίων τῶν ἐργατῶν καὶ περὶ τῶν μισθῶν τῶν ὑπηρετῶν καὶ ὑπαλλήλων», «περὶ ἐκδικάσεως τῶν

μεταξύ εργατών και εργοδοτών διαφορών», «περί Κανονισμού χρονικών ορίων εργασίας» «περί περιορισμού τῆς κατασχέσεως και τῆς ἐκχωρήσεως», «περί εὐθύνης πρὸς ἀποζημίωσιν τῶν ἐξ ἀτυχήματος ἐν τῇ ἐργασίᾳ παθόντων εργατῶν και ὑπαλλήλων» — ἡ Ἀσφαλιστικὴ γενικὰ Νομοθεσία, ὁ νόμος 281 περί Σωματείων και διάφοροι ἄλλοι νόμοι και Β. Δ.

Δὲν ἐπεκτεινόμεθα στὴν ἀνάλυση ὅλων αὐτῶν τῶν νόμων, γιατί θ' ἀπεμακρυνόμεθα ἀπὸ τὴν ἔννοιαν τῆς πεντηκονταετηρίδας, πού συμπληρώνεται μὲν τώρα ἀπὸ τότε πού ἄρχισε νὰ ψηφίζεται Ἑργατικὴ Νομοθεσία και στὴν Ἑλλάδα, πού δὲν ἔχει ὅμως ἀκόμη συμπληρωθῆ για κάθε ἓνα ἀπὸ τοὺς νόμους αὐτοὺς πού ἀναφέραμε.

Τεματίζοντας τὴ μελέτη μας αὐτή, θὰ θέλαμε νὰ προσθέταμε και τοῦτο :

Μὲ τὴν Ἑργατικὴ, και γενικώτερα τὴν Κοινωνικὴ Πολιτικὴ, πού ἄρχισε νὰ ἐφαρμόζεται και στὴν Ἑλλάδα ἀπὸ τὸ Κόμμα τῶν Φιλελευθέρων ὑπὸ τὴν καθοδήγηση τοῦ ἰδρυτοῦ του και Μεγάλου πολιτικοῦ μας Ἑλευθερίου Βενιζέλου, και σὰν συνέπεια πρὸς τίς ἐντολὲς τῆς Ἐπανάστασης τοῦ Γουδί, διαπιστώνει ὁ κάθε μελετητῆς τῆς Νεοελληνικῆς Ἱστορίας μας ἀνύψωση τοῦ ἐπιπέδου τοῦ λαοῦ, Κοινωνικὴ, Οἰκονομικὴ και Πολιτιστικὴ ὠφέλεια τοῦ ἀτόμου και αὔξουσα συμμετοχὴ του στ' ἀγαθὰ τοῦ νεώτερου πολιτισμοῦ, πού πρέπει νὰ εἶναι ὁ τελικὸς σκοπὸς τῆς ἐξέλιξης τοῦ ἀνθρώπου.

Χάρις σ' αὐτὴ τὴν Ἑργατικὴ και Κοινωνικὴ Πολιτικὴ, ἀντικατεστάθηκε κάπως και στὸν τόπο μας ἡ θεωρία τοῦ Ἄνταμ Σμίθ για τὸν ἀσύδοτο ἀνταγωνισμό τῆς ἰδιωτικῆς πρωτοβουλίας μὲ τὸ ὄραμα μιᾶς πολὺ βέβαια ἀκόμη ὠχοῆς εἰκόνας τῆς Κοινωνικῆς Δικαιοσύνης, πού πρέπει ν' ἀποτελεῖ τὸ ἰδανικὸ τῆς ἀνθρωπότητας, και πού **μπορεῖ** και **πρέπει** νὰ γίνῃ πραγματικότητα.

Μὲ τὴν Πολιτικὴ τέλος αὐτή, και ἡ Ἑργατικὴ τάξη ἀνυψώθηκε και ἡ Οἰκονομία ἀναπτύχθηκε και ἡ Κοινωνικὴ Εἰρήνη ἐξασφαλίσθηκε στὰ πλαίσια τῆς δυνατότητας πού παρῆχαν οἱ Κοινωνικοοικονομικὲς ἐξελίξεις.